

Acésta f6ia ese
cate 3 c6le pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, 6ra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

F6ia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abon6dia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, s6u prin posta
s6u prin domni co-
lectorii.

Nr. 2.

Brasiovu 15. Ianuariu 1875.

Anulu VIII.

Sumariu: Migratiune. Colonisatiune. Invasiune. — Fragmente dein istori'a regimentului alu II lea rom. granitiaru transilvanu. (Urmare.) — Consemnarea romanilor ucisi la 1848—49 in Clusiu dupa sententi'a judetului de sange (v6rbir6s6g). Procesu verbale — Publicarea baniloru incursi. — Bibliografia.

Migratiune. Colonisatiune. Invasiune.

(Urmare.)

Suntu treidiece si optu de ani, de candu ni se d6a ocaziune de a face diverse caletorii prin Munteni'a si Moldov'a. In acelea caletorii amu aflatu si amu vediutu, anume pe sub munti, multe comune compuse dein romani ardeleni transmigrati in diverse tempuri, candu de inaintea persecutiuniloru religi6se, mai desu dinaintea robiei de cate 2 si chiaru 4 dile in septemana, alta data de f6mete (1815—17) si de alte calamitati. In piatile comerciali nu treci din una strada in alt'a, c6 se nu intempini pe cate cineva „de ai nostrii dela Ardelu.“ In monasterie era destui calugari „dein Ardealu,“ intre carii nu pucini au ajunsu egumeni, archimandriti, chiaru si episcopi. Studenti dela Blasiu si dein ale tieriei, mai multu s6u mai pucinu aplecati catra vocatiunea preoti6sca s6u chiaru vi6ti'a monastica, acolo inse si in Sibiu neprimiti la cursu dein vreo cauza s6u alt'a, 6ra mai virtosu pentru marea concurentia, pre candu toti se inbuldi6 „la popia“, trecea in Moldov'a s6u in Munteni'a, care cumu potea, cu s6u t6ra pasportu, prin vam'a publica deschisa, s6u prin vam'a cucului, mascati mai alesu c6 pastori de vite. In apropiere de fruntariile Transilvaniei suntu multe schituri mai mici, cenobii si monastirie mai mari. Care cumu apuc6 in acelea, era scapatu celu pucinu de primele griji ale vietiei, locuintia, inbracamente, nutrementu. Cei mai multi dein acei calugari isi ascundea originea loru ardel6na, d6in cauza c6 ardelenii era f6rte reu vediuti de calugarii greci si bulgari, de carii furmic6 monasteriele romanesci pana la unu numeru de c6teva mii. Numai intre patru ochi, in confidentia iti spunea cutare egumenu, archimandritu, episcopu, „c6 si elu este ardeleanu.“ Filotheiu alu Buzeului a fostu saceleanu, 6ra Dicnisie (repaus. in a. tr.) era salisc6nu, ceea ce densulu ne descoperi numai dupa ce ajunsese archimandritu.

Dein t6te acestea invetiamu mai alesu duoe lucruri: c6 numerulu locuitoriloru Romaniei a fostu in realitate totu-deaun'a mai mare decatu s'a prezentatu acela prin cifre statistice, si alu doulea, c6 migratiunea cea mai mare, nici-o data intrerupta, spre Moldov'a si Munteni'a, fusese in totu-deaun'a mai

alesu dein Transilvani'a, de unde trecea romani si apr6pe numai romani, pe fiacare anu de si pe nesimitite, f6ra picu de parada, f6ra tobe si trompete, cu sutele, uneori cu miile. Numai asia se mai p6te explica, inca si una alta aparitiune, care ori-carui omu cugetatoriu a trebuitu se'i bata la ochi. Dein studiulu comparativu statisticu facutu asupra populatiuniloru transilvane se scie de ajunsu, c6 in ac6sta ti6ra, intre cele trei nationalitati principali, mamele romane sunt dein grati'a lui Ddiu cele mai productive, totuodata — fia disu spre on6rea si laud'a loru — cele mai doi6se pentru pruncii loru; se scie mai departe c6 mortalitatea intre romani, in mani'a tuturoru calamitatiloru, este relative mai pucina dec6tu la magiaro-secui si la sasi; cu t6te acestea, elementulu romanescu inca se inmultiesce f6rte pu6inu in Transilvani'a. Ac6sta ti6ra, dupa-ce a scapatu de curuti lui T6k6lyi si mai tardiu de ai lui Franciscu R6koczi (1711), a fostu scutita p6na in an. 1848 de ori-ce invasiuni, de belluri civili si devastatiuni barbare, 6ra de ciuma c6 de 110 ani inc6ce ii audia mai multu numai de nume. Populatiunea transilvana preste totu, chiaru si in Campi'a cea iobagita p6na la meduva, av6 totu-deauna locuintie mai bune dec6tu avusera locuitorii Romaniei p6na in tempurile mai noue intre aceleasi relatiuni climatiche. Patriotismulu pathologicu este de comunu mai mare in regiuni munt6se de c6tu la siesuri. Pamentulu transilvaniei este in partea sa cea mai mare fertile, clim'a sanet6sa, apa mai preste totu f6rte buna, vinuri excelente. Intre acestea impregiurari, populatiunea transilvana in 150 de ani s'ar fi potutu mai multu dec6tu induoi, precumu s'a indoitu in alte tieri, chiaru si de a le imperiului austriacu. (Vedi Boemi'a, Moravi'a, archiducatele etc.) In Transilvani'a suntemu f6rte de parte de asemenea inmultire a populatiunei. Dar' acea lipsa nu se p6te explica numai dein influinti'a cea funesta a legiloru barbare, nici numai dein sistem'a feudalistica si tirannica, omorit6rie de corpuri si de suflete, ci pe una dein cauzele principali o mai aflamu in necurmat'a migratiune a romaniloru dein Transilvani'a in Moldov'a si Munteni'a.

P6na la Cusa-voda acea migratiune era considerabile destulu, precumu credu c6 se p6te convinge ori-cine, chiaru si numai dein acestea deductiuni

ale nóstre; dara de 14 ani încóce migratiunea romaniloru transilvani spre Romani'a luà dimensiuni atátu de mari, precumu dóra nu s'au mai vediutu nici înainte cu patru si cu cinci sute de ani. Au si concursu mai multe impregiurari, care au favoratu si favoréda migratiunea in modu estraordinariu. Aici in Transilvani'a persecutiunile de tóte speciile care se afla in permanentia in contra elementului românescu, a nationalitatiei, a limbei si a culturai sale nationale, miile de processe urbariali, prin care mii de familii sunt spoliaste de averi si aruncate pe strate, impositie directe si indirecte fóra margini, administratiune condamnata până in fundulu pamentului chiaru de press'a magiara si de diet'a unгурéna, lipsa mare de piatie comerciali, ur'a si urgi'a ce intempini mai preste totu la populatiunile acestea heterogene, lipsite in partea cea mai mare de ceea ce numimu educatiune politica, aristocratia mandra, dar' flamenda cá vai de ea, tóte acestea impregiurari concurgu neincetatu spre a impinge dein anu in anu pe populatiunea románéca preste munti in Romani'a. De alta parte éra consolidarea Romaniei pe temelile vechiloru tractate, improprietarirea càtoru-va milióne de locuitori sateni pe mosiiórele lor (Maiu 1864), aventulu ne mai cunoscutu in Romani'a, atátu alu agriculturii càtu si alu comerciului, facu cá lips'a capitalului de bracia (labore, munc'a) se fia totu mai multu simtita, si cá multi proprietari se chiane pe mosiile loru cultivatori de pamentu, ori de unde'i afla, éra mai alesu dein Transilvani'a si dein Bulgari'a. S'a observatu mai in susu, cá pe sub munti in Romani'a se afla multe comune rurale transmigrate dein Transilvani'a. In anii mai deincece s'a descoperitu unu lucru care ne surprinde si mai multu. Colonistii de nationalitate románéca dein Transilvani'a s'au intensu dela Ploiesci in diosu mai alesu pe malurile Jalomitiei până la Dunare; asia numitulu Baraganu, unu desertu mare, ce se intende spre Brail'a, si care odenióra atátu dein caus'a turciloru, càtu si dein lips'a apei era cautatu mai multu numai de oierii nomadi, astadi a inceputu a se cultiva prin colonisti ardeleni. Ve mai aduceți a mente de famosulu casu dela 1860, pre candu vreo 18 proprietari si proprietarese, cu repaus. Ioanu A. Filipescu in frunte, s'au fostu decisu cá se aduca 2500 de familii dein Germani'a septemtrionale, cu scopu cá se le asiedie mai alesu pe proprietatile loru dela Dunare; mai tieneti mente, cu càta cerbicia insistá la gubernu si la camere intre alti unulu I. Aritonoviciu, agentu alu proprietariloru, tramisu inadinsu in Germani'a.*) Ei bine, in loculu aceloru familii

*) Vedi: Colonistii germani si Romani'a, de D. P. Martianu, aduo'a editiune, cu mai multe annexe si o introducere despre economi'a nationala (de Alex. Lupascu) Bucuresci 1871, despre planurie de a colonisa tier'a cu nemti vedi mai virtosu dela pag. 1 înainte până la pag. 20, apoi combaterea planului până la pag. 56.

nemtiesci, pamentulu celoru 18 proprietari ilu cultiva totu numai romani si in parte bulgari. Unii proprietari ne asigura, cá numai in districtulu Ialomitiei aru fi preste treidiecei comune rurale, in care se afla romani dein Transilvani'a, cunoscuti acolo sub nume de „Ungureni,“ candu locuitorii cei vechi ai comunelor sunt numiti de càtra ceia „Cojani“; de altu-mentrea coloniile ardelené se cunoscú dupa portu, dupa pronuntiarea cuventelor si dupa càtiva provincialismi usitati numai in Transilvani'a. Dupa vreo siese ani dela casulu memoratu despre coloniile nemtiesci se aud'ra in camer'a legislativa dela Bucuresci unele voci desperate care strigá, cá regiunea deintre Buzeu si Brail'a este necultivata, deserta, pentru-cá i lipsescu locuitorii, prin urmare cá in acelu tienutu trebuie se se aduca colonii nemtiesci. Diariele au luatú atunci la góna pe acei patrioti desperati, si cu totu dreptulu, pentru-cá faci'a acelei regiuni a inceputu a se schimba fóra nici-unu colonistu nemtiescu, chiaru si numai de candu s'a deschisu calea ferata intre Brail'a si Buzeu; cultivatorii de pamentu pare cá aru fi adusi cá prin farmecu; de aceea vedi araturi si sementuri pe distantie càtu batu tunurile, pe unde înainte cu càtiva ani pascea numai vitele cornute si turmele de oi.

In acelasiu tempu, candu unii cerea barbatesce colonii nemtiesci, „Trompet'a Carpatiloru“ protestá in gur'a mare in contra migratiunei romaniloru ardeleni in Romani'a dicúndu, cá aceia aru fi tramisi de nemtii austriaci cá spioni, cá missionari, cá preparatori ai subjugarei si alte complimente de natur'a acestora. Dara se spune, cá acelu diariu si partit'a sa era seduse prin mai multe corespondentie fórté reutatióse, primite dela Transilvani'a si Pesteá. Se póte. Intr'aceea era unu tempu, in care chiaru si „Romanulu“ incepuse a se teme de „invasiunea“ romaniloru transilvani, ce e dreptu inse, dein cause cu totulu differitórie de ale altora. Cei dela Romanulu adeca tienea, cá ardelenii aru fi ómeni cerbicosi, neciopliti, iubitori de dispute si certe, applicati la ura si hostilitati pe viétia, prin urmare cá ei numai càtu aru inmultí aluatulu celu reu in corpulu nationale. Mai tardú Rom. isi modificá multu acelea opiniuni, de si nu de totu, cá-ci acésta nici se póte, nici trebuie se se intemple, ci dein contra, ardelenii inca se'si cunósca si corréga detectele pe care le au.

Pre candu diariele se certá asupra cestiunei, déca este bine séu reu, cá se se stramute in Romani'a multime de romani dein Transilvani'a, proprietarii de mosii nu numai primira la sine pre cei carii mergea de buna voia, ci indemnara pe acestia cá se mai chiane si pe alti cunoscuti de ai loru. Cunoscemu proprietari carii ne ceru si noue, cá se le tramitemu de aici càte 20—30 familii románesci, spre a le colonisá pe mosiile loru. Asia dara o vorba cá o miie, migratiunea romaniloru dein Transilvani'a in Romani'a se continua până in ór'a de facia, fóra precurmare, mai alesu in calitate de cultivatori

pe mosii, apoi si cu alte ocupatiuni, pe la urbi si oppide (cetati capitale si orasie).

Speramu că astadi dupa experientia de 14 ani nici diariulu celu mai hostile romanilor ardeleni nu va putea nega in cugetu curatu, că migratiunea acestora in Romani'a nu ar fi de mare folosu Romaniei, atatu dein punctu-de vedere alu economiei nationale, cătu si dein alu nationalitatiei politice inmultite si intarite prin elemente homogene. In cătu pentru capitalulu bracialoru pe care'lu ducu romanii ardeleni in Romani'a, intrebati pe toti acei proprietari căti au a face cu ei, că se ve dea informatiuni exacte, in cugetu curatu.

Ore inse cumu stă acęsta cestiune a colonisarei prin romanii ardeleni, considerata dein punctulu-de vedere alu nationalitatiei romane pre cătu ea se afla dein cōce de munti? Este prea invederatu, că pre cătu acea migratiune folosece Romaniei, tocma pre atata, dęca nu si mai multu, este ea spre mare stricatiune vietiei nationale a poporului romanescu in Transilvani'a. Nu că dōra singuru numerulu celu mare de miliōne multe ar preface pe unu poporu in natiune, ci se mai ceru inca si alta conditiuni essentiali, fōra care ti s'ar appлека cunoscent'a sententia: Nos numero sumus et fruges consummere nati; ori-unde inse poporulu este mai numerosu in proportiune cu elementele hostili, este si probabilitatea mai mare, că dein atati individi se voru alege cu atatu mai multi, carii voru implin' celelalte conditiuni ale existentiei nationale politice si ale libertatiei.

Dein acestea ar urma, că romanii transilvani se impedece pre cătu se pōte, ori-ce migratiune a elementulu loru de aici in Romani'a. Asia ar trebui se se intemple, si scriitorulu acestoru linii a fostu acela, carele că de cincispredece ani incōce se incercase la ori-cate ocațiuni i s'au datu, că se retiena pe romanii dela emigratiune, se'i indemne la patientia si la remanere in patri'a loru natale; dara dupa atati ani de incercari a cunoscutu, că incercarile sale nu numai au remasu indesiertu, ci dein contra, emigrarea merse si mai merge crescendu. Pecatu numai că cei mai multi ardeleni de aceia, carii locuescu in asia numitele comitate, emigra orbesce, fōra nici-unu planu, totu-odata cu sperantie mari dictate de fantasi'a loru, care le arata colacii si placintele pe tōte gardurile dein Romani'a. Mai adaoga, că pe langa multi ómeni buni, trecu si alti miserabili perde vęra, carii aici n'au facutu nimicu, ęra acolo facu mai puçinu decatu nimicu, pāna ce trecu in categori'a vagabundiloru, că cei de odeniōra, cu lantiulu de gūtu. De alta parte nu trebuie se uitamu, că prin cāteva legi mai noue si decrete domnesci dein Romani'a, migratiunea este incuragiata mai virtosu in favōrea proprietariloru, dupa-ce densii'si perdusera dreptulu clacei de 21 de dile,*) este inse si

lege data anume in favōrea nationalitatiei romane, care ęrasi trage pe multi romani ardeleni afōra dein patri'a loru. Dreptu că acea lege este camu equivoaca, in cătu ori-care ministru, prefectu, politianu, o esplica cumu ilu taia capulu, sęu cumu ii place lui, ea inse existe talis qualis, si isi are efectele sale.

Asia sub impregiurarile actuali ale ambeloru tieri limitrofe, abia mai pōte fi vorba de inpedecarea emigratiunei dein Transilvani'a spre Romani'a. Amu ajunsu că frequentia intre ambele tieri se fia mai mare si decatu fusese aceea pāna pe la 1700 si chiaru pāna in dilele Mariei Teresiei, pre candu se luasera mesure fōrte aspre in contra migrarei. Dupace se voru impreuna si calile ferate, trecerea dein una in alta tięra va fi si mai usiōra. Sasii si mai virtosu magiarii au cu totulu alte midiulōce la mana de a inpedeca trecerea profesionistiloru sasesci si a multimei de proletari secuiesci in Romani'a, inse tōte incercarile loru si chiaru ale ministeriului ungurescu sunt si remanu vane. Nici chiaru tractatele numite de cartellu nu ajuta multu in acęsta cestiune. Dęca inse migratiunea nu se pōte inpedeca, datori'a nōstra patriotica dein ambele tieri ar fi, că se o scapamu de acestu caracteru anarchicu, se o regulamu, se'i dāmu directiuni salutarie. Politic'a colonisatiunei in secolulu nostru este lucru mare. Se invetiamu si noi ceva dela popōrale care se ocupa cu acęsta politica. In Romani'a libera sunt mai multi barbati de statu, carii se ocupa seriosu cu cestiunea colonisatiunei, la care inainte cu vreunu patrariu de seculu cugetasera fōrte pucini. Cea de antaiu incercare de colonisatiune se facuse prin ruși in Munteni'a, sub pretestu de a sploata mineraliele tieriei. Camer'a respinse acelu proiectu; capulu opositiunei Const. Filipescu mori intoxicatu, dara colonisarea rusęsca batuta si de Ioanu Eliadu cu arm'a cea sfasiętōria a satirei in poesiōra sa Macesiulu si Florile, remase de bajocura. Intre anii 1854 et 1856 candu cu invasiunea cea faimōsa, unulu din scopurile principali ale austriaciloru fusese; a colonisa Munteni'a si Moldov'a in masse numerōse si compacte de germani si de jidovi germanisati. Indata inse ce moldavo-romanii aflara despre acelu plann alu austriaciloru, alergara cumu se dice cu capulu ruptu, la Constantiuopole, ęra mai alesu la Parisu si la Londra, spre a midiuloc' cătu mai curend'a scōtere dein principate a trupeloru austriace, si interdicerea ori-carui amestecu in afacerile loru, ceea ce s'a si intemplatu spre bucuria nespusa a romaniloru, cu atatu mai curendu, cu cătu cabinetele dein Parisu si Londr'a purcesera in acęsta cestiune in unanimitate si cu tōta energi'a ceruta. Dela 1859 incōce, de candu cu incercarea susu atensa a mai multoru proprietari de

„strainiloru de ori-ce ritu crestinescu li se da dreptulu de a cumpara proprietati imobiliare; inse totu prin acestu decretu colonisarile in masse mari, in glōte compacte de straini sunt o prite.

*) Decretulu Nr. 1051 dein 19. Augustu 1864, prin care

a'si colonisa proprietatile loru cu nemti, cestiunea colonisatiunei ajunse la rangul de studiu nationale. La 1864 s'a enuntiatu maxim'a de statu, in puterea careia colonisatiunile de nationalitati straine in masse compacte si la câte unu singuru punctu ori tienutu, nici-decumu nu sunt suferite pe teritoriulu Romaniei. De aceea se dice si in decretulu dein 19. Aug. 1864: „Legea de facia nu va privi intru nimicu colonisariile, care sunt poprite.“ Numai migratiuni partiali de individi si familii sunt suferite, cu conditiune cá se'si caute locu de petrecere in comunele existente; dara comune noue politice de limba straina se nu faca. Dreptulu de a'si cumpara casa séu locu de casa ori de fabrica inca este acordatu colonistiloru particulari, sub conditiune inse, cá se renuntie cu totul la ori-ce protectiune straina. De altumentrea auctoritatile sunt obligate strinsu prin legi, a'i apara de ori-ce nedreptate si asuprire, cá pe ori-care filiu alu patriei. Drepturi politice nu se dau strainiloru, pàna candu nu se arata demni de a li se vota indigenatulu prin corpulu legislativu. In acestu punctu chiaru si romaniloru de dincóce li se mai facu dificultati in unele casuri speciali, ceea ce unii au se si-o inpute portarei proprie, lipsite de ori-ce prudentia a vietiei.

(Va urmá.)

Fragmente dein istori'a regimentulu 'alu II-lea romanescu granitariu transilvanu.

(Urmare.)

Puçine dile dupa ocuparea Clusiuului unu corpu de insurgenti comandati de Nicolae Katona si de comitele Alexandru Teleki, lovi dela Bai'a mare dreptu la Desiu cu 14' mii de armati si cu 16 tunuri. Urban le-a esitu inainte in 24 Nov. si batendu'ia gonitu pàna la Siomcuta, in drumu inse a datu numai preste sate arse si ruine fumegatórie, pentru cá acei doi boieri, ambii vitia de romani renegati, inca avusera pasiunea satanica de a omori si a da focu ori pe unde trecea.*) La batali'a acésta luara si cele doue bataliône parte activa. Insurgentii perdura 100 morti, câteva cara cu munitiune si cu victualii. Dela cei imperatesci remasera morti capitanulu Lambert, 1 sergent-majoru si 2 soldati, 7 insirani si 16 cai impuscati.

Urban decisese a scóte pe Katona si pe Teleki inca si dein Bai'a-mare, dara generariulu Wardener a interdisu ori-ce operatiune ulterioara spre Ungari'a, si in locu de a se folosi rapede si cu tóta energi'a de victoriile castigate pàna acilea, facu cá trupele se pérda in Clusiu si prin pregiuru trei septemani irreparabili, pàna candu insurgentiloru ardeleni le veni in ajutoriu dela Ungari'a unu corpu numerosu sub comand'a renumitulu generariu polonu Iosifu Bem.

*) Der Winterfeldzug, pag. 181—3. Vedi mai virtosu proclamatiunea lui Urban, in care spune, cá in acea expeditiune aflase 32 de romani spendiurati de acei tirani si apoi neingropati, lasati mancare lupiloru.

Intr'aceea secuii se rescolasera de nou, omorându si devastandu barbatesce mai alesu in partile Brasiovilu. Acumu chiamara iute dela Clusiu pe generariulu Schurter cu una parte de trupe in ajutoriu la Brasiovu. Asia la Clusiu mai remasera numai 3800 pedestrime, 410 calarime si 13 tunuri. 1 batalionu romanescu era in garnisóna la Desiu, vreo doue companii de linia la Turd'a, altele la Aiudu. Langa acelea trupe comandara pe unu geru infricosiatu, in lipsa totale de munitiune si arme, pre trei prefecti cu lancia loru la Huiedinu. Totu mesuri intardiate. Si apoi ce este mai memorabile pentru romanii ardeleni, in acea óste a lui Bem era celu puçinu doue bataliône de romani dela Ungari'a, intre lancia asemenea multime de romani unguneni. La partea romanésca a óstei lui Bem, episcopulu Vasilie dela Oradea dedese si doi capelani, pe Munteanu si pe Christianu. Façia cu trupele imperatesci, Bem avea sub comand'a sa 11600 pedestrime regulata, 1318 calarime si 28 de tunuri, preste acésta si lancia dein Ungari'a. Asia dara Kóvári insira lucruri de fantasia candu dice, cá Wardener avuse la Ciucea 93 companii de pedestrime, 15 escadróne si 37 tunuri. In tier'a intréga era atâtea, nici-odata inse concentrate la unu locu si cu atátu mai puçinu in dilele de batalia dela Huiedinu si Ciucea (18. et 19. Dec.), care tocma pentru aceea s'a si perduto, dupa care trupele imperatesci au fostu scóse nu numai dein Clusiu, ci dein tóta partea septentrionale a Transilvaniei pàna in Bucovina, éra generariulu Wardener infrantu de suparare si rusine, mori lovitu de apoplexia. Acumu incepura se cunósca si la Sibiiu, cá tier'a nu era pacificata. Éra si prea tardiu. Dupa alte trei septemani Bem ajunse chiaru la Sibiiu.

Intr'aceea colonelulu Urban se stracurá cu trup'a sa cea mica pàna la Bistritia p'ntre inemici, di si nópte, pe unu geru de 20 graduri, fàra victualii si cu soldatii reu imbracati. In acea retragere una parte de trupa se lovi cu insurgentii la comun'a Capaln'a. Candu au ajunsu la Bistritia, mai avea sub comand'a sa: bataliónele 1 et 2 dela regimentulu de linia Carolu Ferdinandu, mai totu romani, fórte bravi, cele 2 bataliône a le sale de granitari, dara reduse numai la 4 companii, pentru-cá dupace ungunii au datu focu Nasaululu si altoru comune, fetiorii s'au cerutu pe la casele loru, 2 companii de cordonu dela Bucovina, 1 escadronu calarime, cu totul numai 1680 pedestrii, 125 calareti si 7 tunuri. Nu mai era vorba de a da peptu cu Bem. Asia Urban dupa unele loviri mai usióre s'a retrasu in Bucovina pàna la Campulungu, unde a statu in neactivitate vreo cincii septemani, asteptandu in desiertu ajutoriu dela generariulu Malkowsky. In fine colonelulu Urban perdiendu'si éra patienti'a, s'a decisu a lovi numai cu mic'a sa óste pe trupele magiare ce tienea ocupatu districtulu regimentulu seu. Acésta expeditiune intreprinsa numai cu 6 companii de linia si cu 2 de granitari (cele postate la Tihuti'a) in 5. Februariu st. n., a esitu fórte bine. Dupa unu marsiu de di si nópte in tempu de 20 de óre, p'ntre munti neamblati si strimtori fórte periculóse, innotandu óstea in nea uneori pàna in brúu, aduo'a di des-demánétia ajunsera la comun'a Murasieni, unde ridicara cumu amu dice dein aster-nutu, pe maiorulu Kofler cu 11 oficiari ungunesci si cu unu medicu, si dusera in captivitate trei companii de linia dela

regimentulu Alexandru, cãtiva husari si tunari, 1 flamura, 2 tunuri, 2 cara cu munitiune, 74 ai si tôte armele. In aceleasi momente celelalte trupe unguresci asediate in apropiare, alergara la ai loru in ajutoriu, dara trup'a lui Urban le batù si se luà pe fuga.

Dupa acèsta expeditiune maiéstra se decise in fine si generariulu Malkowsky, cá se tramita lui Urban ajutoriu spre a reintrã in Transilvani'a. In bataliile dela Baiersdorf (Király-Némethi) si dela Magiarusiu insurgentii fusera batuti reu, colonelulu Riczko impuscatu, 3 oficiari si 150 soldati cadiuti in captivitate, ceilalti goniti pâna la Desiu si la Clusiu. Atunci Malkowsky audiendu cá Bem le vene in ajutoriu cu tóta puterea sa, in locu de a veni si elu lui Urban in ajutoriu, mai vertosu ii demandà cá se se retraga éراسi spre Bucovin'a! Elu s'a retrasu dupa atâtea operatiuni fericite, inse cu ànim'a infranta de dorere amara, pâna la Campulungu si Vam'a, dupa aceea atátu elu, câtu si multime de fetiori au cadiutu in langóre (typhus), care a fostu resultatulu calamitatiloru venite asupra loru, cumu geru extraordinariu, lipsa de vestmente si de mancare, strapatie mai presusu de poterile omenesci, in fine tortur'a sufletésca din caus'a gróseloru erori commise de comand'a generale dela Sibiiu, cumu si de cea dein Galiti'a. Asia tôte operatiunile ulterioére dein partea regimentului II. s'au curmatu pâna in Iuniu, candu au reintratu ostile confederate rusesci si austriace, atunci inse comand'a regimentului trecuse dela Urban la v. colonelulu Springinsfeld. La ce puncte, in care batalii au intratu bataliónele regimentului II-lea romanescu in actiune, pre câtu a duratu campani'a de véra in 1849, nu mai suntemu in stare se descriemu in modu demnu de credintia, prin urmare aici remane lacuna, pe care o voru impliní altii. Atáta este sciutu, cá acea parte de trupe austriace care esise in Februariu a duó'a óra la Bucovin'a, in 17 Iuniu s'au alaturatu la Vatr'a-Dorna langa corpulu de armata alu imperatului Russiei, comandatu de generariulu Grotenhjelm, carele a intratu pe la Bistritia in Transilvani'a. In acea parte a tierci au fostu cu adevératu câteva batalii intre dilele dein 20. Iuniu si pâna la 26. Iuliu, inse usióre, pentru-cã insurgentii comandati de secuiulu Iosifu Dobai, de Sam. Inczédi, com. Dion. Lázár, Damaskin, Sárosi, Kálnoki etc., unde au tienutu mai multu in munti la Murasieni si la Ilva, au fostu trei óre, éra in alte casuri dupa câteva puscaturi de tunuri si descarcaturi de puscii au luat'o la fuga; anume fug'a loru dein 26. Iuliu dela Tergulu murasiului o numesce chiaru Kóvári cá a fostu fóra parchia.“)

In dilele dein urma Urban se nacajise reu pe graniitarii sei; acelu necasu inse a semenatu fórté multu cu alu unoru tati de familia, carii dupa-ce au multime pe neplaceri cu lumea dein afara, apoi isi descarca mani'a a casa pe ai sei. De ar fi fostu elu colonelu la secui, atunci se'lu fimu vediutu. Urban are se multiamésca renumele seu romaniloru. Se nu uitamu, cá bataliónele care au ajunsu sub co-

mand'a lui dela regimentele transilvane de linia, anume Carolu-Ferdinandu si Leiningen, inca au fostu mai de totu romanesci, dein causa cá magiarii dein acelea regimente fugisera la insurgenti. Apoi insusi Urban a fostu acela, care au admiratu virtutile militare ale acelor trupe, si elu insusi isi publica scrisórea sa de cea mai mare lauda pentru bataliónele dela Carolu-Ferdinandu, adressata maiorului Wieser. Éca limbagiú adevératu ostasiescu:

„Carolu-Ferdinandianii sunt ómenii dracului; ei mergu cá diavolii etc.“*) Acelea trupe facusera intr'unu singuru marsiu dela Dorna-Candreni pâna la Murasieni siepte miliarie nemtiesci. Dara batalionulu Urracca la Sibiiu! In momentele supreme betranulu Puchner vedienduse necessitatu a baga si rezerv'a in focu, „Meine Grenadiere vorwärts!“ a comandatu, si liniile unguresci fusera sparte, batali'a dein 21. Ianuariu castigata. Nici-unu comandante imperatescu nu a patítu rusíne cu trupe romanesci, au patítu inse trupele nu odata, dein caus'a unoru comandanti nauci.

Anulu 1851 aduse desfientiarea intregéi institutiuni de militia confiniaria in Transilvani'a si prefacerea respective-loru trupe in regimente de linia. Acelu evenimentu a lovit in modulu celu mai dorerosu nu numai pe populatiunea romanésca militarisata in secolulu trecutú, ci pe toti locuitorii de nationalitate romana dein Transilvani'a. Romanii adeca s'au simtitu insultati, nu prin actulu desfientiarei, ci pentru modulu cu care si tempulu in care s'a intemplatú, adeca deintrodada cu militi'a confiniaria a secuiloru. Romanii combatusera pentru dinastia si integritatea monarchiei, secuii in contra dinastiei Habsburg si spre a desmembra monarchi'a. Secuiloru li se luara armele cá spre pedépsa si infamia; dara pentru-ce se desarmara si romanii? Repausatulu patricianu dein Sibiiu br. Bedeus, pre câtu tempu petrecuse si elu trei luni refugiatu la Bucuresci deinaintea glóntieloru de care au cadiutu Benigni si parochulu Aug. Roth, elaborase unu memorialu politicu in cestiunea Transilvaniei, in care densulu dá cabinetului dein Vien'a mai multe consiliuri relative la organisarea acestei tieri, unele bune, altele nespusu de periculóse, si éراسi altele ce respirá ura nationale cumplita. In acelu memorialu Bedeus cerea, cá institutul militiei confiniarie se se desfientiedie cu totul si armele se se ia atátu dela militarii secui, câtu si dela romani. Incátu pentru graniitarii romani, Bedeus aflá, cá ei in decursulu bellului civile nu aru fi coresponsu asteptariloru, cá nu s'aru fi batutu bene, cá la ei s'aru fi aratatu mare lipsa de disciplina (firesce dupa-ce capetele cele seci si ametíte dela Sibiiu ii ametisera si pe ei, si demoralisasera pe tôte trupele); dara tocma se nu se fia aratatu acelea defecte, este fórté necessariu, cá pe viitoriu se se ia armele dein manile romaniloru, cá-ci se póte intempla usioru, cá precumu astadi au rebellatu secuii si aristocratii magiari, mai curendu séu mai tardiu se se rescóle si valachii, precumu s'au mai rescólatu si in dilele imperatului Iosifu II., si se se incerce a restaura imperiulu Daciei etc. Alaturea cu Bedeus au mai datu si altii totu asemenea consiliu curtiei imperiale, care 'ia si ascultatú.

Consiliulu lui Bedeus si alu compliceiloru sei ar fi avutú sensu si aru fi fostu onestu numai atunci, candu ei aru

*) „E futás páratlan volt.“ pag. 256. De altu-mentrea inca de mai inainte era cunoscuta in tíéra expressiunea lui Bem, care invetiase unguresce se strige intre altele: „Ne fuss mágyár, ne fuss magyar.“ Au fugitu si ei sarmanii fórté desu. Asia e in bataia, sortile se schinba.

*) Die Karl Ferdinand sind Mord-Leute; sie marschieren wie die Teufel. Winterfeldzug, pag. 271.

fi disu imperatului: Maiestate! Invasiuni turcesci nu mai sunt; ciurma nu mai este; securitatea publica este sustienuta de corpulu gendarmiloru; nu e cu dreptu, cá numai una parte de romani si de secui se fia supusi la greutatea portarei armelor. Introduceti conscriptiunea, servitiulu totoror in armata.

Se pare cá cabinetulu dein Vien'a observase prea bene profund'a rana ce s'a infiptu in ánimel romaniloru; de aceea in câteva decrete si ordine de di se incercà se indulcésca amarele pilule cu frase de lauda si ceva recunoscentia. Romanii le citea si tacea, pentru-cà si de aru fi voitu se vorbésca, legea martiale nu'i suferea. Unu articlu anonimu trimisu Gazetei in acésta cauza de cátra Dr. P. V. a remasu conservatu pàna in dio'a de astadi numai in manuscriptu. Mai sunt multi romani, carii n'au uitatu insult'a dein 1851 nici pàna in dio'a de astadi, si credu cá nu o voru uita in totu restulu vietiei lor. De aci incolo populatiunea isi vediu de calamitatile sale si de regularea averiloru ce possedea regimentele, atátu in mosii intense, cátu si in capitaluri.

In anulu 1851 vedemu comand'a acestui regimentu stramutata dein Transilvani'a in Ungari'a la Dobritienu, cu batalionulu I., éra divisiunea a 6-a la Agria.*) In 1852 comand'a (Regimentsstab) e stramutata la Klagenfurth. In acea capitala a ducatului Carinthiei s'a intemplantu in 20. Maiu alu aceluasi anu solemnitata memorabile, candu Maiestatea sa supremulu belliduce alu armatei, a datu acestui regimentu una medalia de auru, spre a fi legata la drapelulu batalionului 1 in memori'a constantei sale fidelitati si a suferintieloru dein 1848/9. Cei 24 fetiori remasi dein acei ani la batalionu, fusera numiti custodi ai stindartului (Vedi Annexele Nr. 7 et 8). Cu acea ocaziune generariulu Kellner, adjutantele gen. alu Majest. sale, portà tóte spesele solemnitatiei, éra champani'a la més'a cea stralucita, ce s'a datu in onórea dilei, a fostu tramisa dein celariele imperatesci. Pe atunci colonelu alu regimentului era Stefanu de Mesko.

In a. 1853 aflamu acestu regimentu in Itali'a la Udine la Treviso si la concentratiunea cea mare dela Martignacco, Fagania si St. Daniele.

Pe tempulu bellului orientale regimentulu acesta fu trimisu alaturea cu alte trupe de ocupatiune in Munteni'a, unde in Octobre 1854 ilu vedemu in Olteni'a, dislocatu intre Craiova, Rimnicu, Dragasiani etc. In acelea localitati stete elu in garnisóna pàna in Augustu 1855, de unde apoi in Septembrie reintrà prin passulu Turnu-rosiu in Transilvani'a si trecundu pe la Sibiiu inainte, ajunse in garnisón'a dein Alb'a-Iuli'a.

In dilele nóstre este fapta istorica adevrita pe deplinu cá cabinetulu austriacu participase la evenimentele orientali; dein acei ani cu scopulu pronuntiatu, cá se ocupe tierile romanesce militarese si nici se le mai lase dein mana. De una parte inse moldavo-romanii au aflu de acestu planu si au lucratu pe la cabinetele celelalte dein respoteri in contra realizarei lui; pentru-cà déca romanii s'au aparatu la tóte ocaziunile de russificare, cu atátu mai ferbente era ei determinati a se apara de germanisare si de potestatea absoluta

austriaca; de alta parte éra la unele regimente de invasiune se committea multing de brutalitati si crudimi, batai cumplite, omoruri, incendiuri, predatiuni, portare brutale a unor oficiari. Dein acestea ur'a cea mare ce colcaia pe atunci in pepturile romaniloru.

Regimentulu Nr. 50 a facutu una dein exceptiunile celo mai laudabili. Pre cátu a statu acelu regimentu in Romani'a, fetiorii cá si cei mai multi oficiari, s'au portatu de modellu, de aceea au si fostu primiti bene de cátra populatiune, care nu avea a se plange de excesele si brutalitatile soldatiesci, cumu s'a intemplantu de ex. in Bucuresci, Ploiesci, Focsiani, Iassi si pe airea, despre care mai tardiu insusi monarchulu aflandu-se in Cernauti, a primitu informatiuni de cele mai neplacute, atátu dela Grigorie Ghica-voda, cátu si chiaru dela unii functionari de ai agentiei c. r. dein Iassi.

In a. 1859 acestu regimentu, de si comandatu a merge la Itali'a, nu apucà se ia parte activa la campani'a italiana, dein caús'a rapediunei cu care s'a portatu bellulu acela.

De si prefacutu in 1851 dein confiniariu in regimentu de linia cu numele Thurn- et Taxis Nr. 50, elu inse nu a potutu se uite, cá facea servitiu patriei si tronului de 100 de ani. In anulu 1863 regimentulu avù éra una dein acelea serbatori, care au facutu totu-deauna epoca in vieti'a legiuniloru. Acea fu aniversari'a sa secularia, serbata in memori'a primei sale intemplieri si formatiuni dein anulu 1763. Solemnitatea fu inaltata inca si prin impartirea de drapelle noue in loculu celoru vechi de 100 de ani, rupte si sparte de multimea glóntieloru câte au trecut prin ele. Comand'a regimentului (Stab) era in statiune la Cened'a, in provinci'a Venetiei, cu batalionulu 1 si 2. Serbatórea secularia si solemnitatea santirei drapelleloru s'a intemplantu la Cened'a in 20. Augustu 1863 cu adeverala pompa. Matrinely (nasiele) drapelleloru au fostu Maiest. sa imperatés'a si inaltimea sa c. r. archiduces'a Sofii'a, mam'a imperatului. Imperatés'a tràmise in loculu seu pe dómn'a comitess'a Hunyadi, nascuta comitessa Buol-Schauenstein. Colonelulu regimentului era bravulu si amabilele barbatu Schwaiger, care apoi a picatu la Custozza in 1866. Drapellele fusera consacrate de cátra episcopulu dela Ceneda si de preotulu romanescu alu regimentului anume Bocsi'a. Professorulu italianu Marinelli compuse in limb'a germana una oda sublima in onórea regimentului. Serbatórea acésta pe langa caracterulu seu strictu militariu avù si altulu nationale. Drapellele s'au santitu si dupa ritulu orientale; cátra ostasi s'au tienutu cuventari romanesce; pentru 60 de fetiori se procurasera costume romanesce nationale dein Transilvani'a, in care densii jocara „Calusariulu“, spre marea placere a corpului oficiariloru si a totoror celoru-lalti óspeti. In fine ostasii de bucuria ce simtia, ridicara pe generariulu Mesko, fostu inainte comandante alu regimentului, si pe colonelulu de atunci Schwaiger, si'i portara pe umerii lor. In totu tempulu solemnitatiei, alu petrecerei si ospetarei capell'a regimentului a executatu intre altele, si piese nationale.*) (Vedi Annexele Nrii 8, 9, 10).

*) Pre cátu tempu se batea cuiele la drapelle, music'a executà acestu programu: Rogatiune inaintea bataliei, de

Pentru comunele regimentului aniversari'a s'a serbatu in 18. Iuniu, éra anume in comun'a Salva servitiulu dumnediescu se executà pe loculu unde repausa tiern'a sarmanelui Todoranu si a sociloru sei. Elu fusese sfarmatu pe róta, pentru-cà in innocent'a sa nescientia agitase in contra militarisarei, mai virtosu dein cauza, cà precumu dicea elu: „De ce ne jura cà ne vomu bate de uscatu si pe mare (formul'a juramentului), cà la noi nu este mare, si nemtii ne-au disu, cà luamu arme numai cá plaiasi (granitarii, confinari), cá se aparamu hotarele de turci, de hoti si de ciurma. Convictiunea lui Todoranu, a sociului seu Popu si a celoru lalti vreo nouespredece inasi, carii au suferitu mórtea pentru resistanti'a loru, a fostu, cà ei facu bine, cà-ci consiliulu bellicu ar fi insielatu pe poporu. Anume Atanasie Todoranu a mersu la mórte cu atátu curagiu, in càtu dupace l'au trasu hoherii pe róta, elu inca totu mai strigà: „Ómeni buni, eu moriu, dara voi se nu ve dati.“ Ce sufletu de Regulus, in acelu tieranu! Umbr'a ta Todorane, se invetie pe toti dacoromanii a cunósce ce este constanti'a si perseveranti'a, si ce semnifica se aiba cineva caracteru, in ori-ce positiune sociale s'ar afla. Todoranu atàta pricepuse; elu inse avea fórte mare dreptate déca dicea oficiari-loru instructori venitii dela regimente de linia: Nu ne portati cu minciun'a, nu vorbiti cu duoe limbi; spuneti-ne curatu, ce vreti se faceti dein noi, ostasi de linia, séu numai plaiasi, cumu au fostu si mai de demultu. (Vedi date mai specialii despre acelea executiuni selbatece in Appendice.)

Alu patrulea batalionu a serbatu aniversari'a secularia totu la 20. Augustu in Alb'a-Iuli'a, cu solemnitate ce se pareca a rivalisa cu cea dela Cened'a.

(Va urmá.)

Consemnarea romanilor ucisi la 1848—49 in Clusiu, dupa sententi'a judetului de sange (vérbiróság)*).

In matricul'a bisericeii romane gr. cat. se afla indusi urmatorii, intre eli si gr. orientali:

1) Alesand. Baternai***) de Bald'a, clericu

Körner. Cleopatra, de Giorza. Stabat Mater, de Rosini. Il Templario, de Nicolai. Osteinulu transilvanu, marsiu romanescu de parada.

*) Incependu cu Nr. 19 din an. 1870, noi amu publicatu unu lungu catalogu alu romaniloru omoriti de insurgenti si de rebelli, cu judecata si fóra nici-o sententia de judecata, in anii 1848 et 1849. Acelu catalogu fusese reprodustu de dn. A. P. Alexi dupa unu conspectu nemtiescu, compusu dein raporturi oficiali si tiparitu la Vien'a, din care inse esu numai 4749 individi de tóte trei nationalitatile, omoriti nu in batalia formale, ci cu totul in alte moduri. (Vedi Transilvani'a dein 1871 Nr. 13. pag. 154—155.) Noi amu observatu inca de atunci, cà ori-catu au fostu obligatii functionarii imperatesci a scóte la lumina intregulu adevéru, totusi conscriptiunile loru au remasu fórte defectuóse. Deci si acestu catalogu pe care-lu publicamu acilea, se fia conferitu cu celu publicatu dela Clusiu la pag. 108 a Transilv. din 1871.

Red.

**) Alias Betraneanu. Adeveratulu connume'i fusese altulu. Imi aducu prea bene aminte, de candu unu consangénu alu seu dein Frata, fiendu la Clusiu, ilu schimosi in Baternay,

deintre celi eliminati cu ocasiunea processului bisericescu Lemenyianu, si dupa aceea juristu; spendiuratu in 3. Octobre 1848 aprópe de Somesifaleu langa Clusiu; sufleteriu capelanului gr. cat. Vladutiú; de odata si totu acolo fú spendiuratu:

2) Basiliu Simonis de Siarmasiu-mare, studente; sufleteriu parochulu gr. c. dein Clusiu-Monasteriu Nic. Popu.

3) Basiliu Turcu, parochulu Catinei si protopopulu gr. c. alu Palatcei, de 68 ani, spendiuratu in 23. Octobre 1848 totu la Somesifaleu; sufleteriu I. Fekete Negrutiú, protopopu, si Ales. Arpadi, capelanu gr. cat. (Despre acesti trei vedi datele pre cele-alalte pagine.)

4) Michailu Popu, parochulu Nusifaleului, de 64 ani, puscatu in „Fellegvár“, fortaréti'a deasupr'a Clusiuului; puscatu in 14. Febr. 1849; sufleteriu Arpadi.

5) Ioane Moldovanu, primariu in Nusifaleu, de 54 de ani, puscatu in „Fellegvár“, sufleteriu A. Arpadi.

6) Stefanu Mor'a, parochu gr. or. dein Simotelnicu, de 48 de ani, puscatu totu in „Fellegvár“ cá si toti celi urmatori, si la toti fiendu fostu sufleteriu A. Arpadi.

7) Teodoru dein Valcàu-ungurescu, gr. or., economu, de 34 ani.

8) Alesandru Czikudi, clericu gr. cat. dein Dómbu, in etate de 21 ani (sufleteriu la acest'a I. Fekete Negruti.)

9) Ioane Miclea, tieranu economu dein Dragu, de 37 de ani.

10) Vasiliu Iancu, tieranu econ. dein Dragu, de 20 de ani.

11) Teodoru Iancu, tieranu economu dein Dragu, de 38 de ani.

12) Elia Belaiu, tieranu economu din Dragu, de 50 de ani.

13) Teodoru Belaiu, tieranu dein Dragu, de 27 de ani.

14) Ieremia Belaiu, tieranu din Dragu, de 21 ani.

15) Ioane Belaiu, tieranu din Dragu, de 32 de ani.

16) Petru Belaiu, (tieranu) dein Dragu, de 56 de ani.

17) Masimilianu Covaciu, dein Fúzes-M. Peterdu, de 19 ani.

18) Ioane Viragu, dein Fodor'a, de 31 ani.

19) Ioane Mesteru, dein M. Uifaleu, de 32 ani.

20) Basiliu Popoviciu, parochu gr. c. din Tiegsiórú, de 52 de ani.

maimutiandu numele unui cancellistu renegatu, anume Baternay, dein comitatulu Zarandu. Dupa aceea dein Baternay se prefacú in Betraneanulu. Pana catra an. 1840 era fórte usitatu a magyarisá numele teneriloru de nationalitate romanésca. De atunci încóce acésta bajocura incepú a mai scadá, inse nu de totu.

Red.

- 21) Gregoriu de Feiurdu, de 20 ani.
22) Elia de Feiurdu, de 34 ani.
23) Ioane Margineanu, economu dein Apahid'a, de 50 ani.
24) Ioane Cosm'a, economu in Apahid'a, de 56 ani.
25) Nicolau Danu, bibolariu, de 28 ani.
27) Alesiu Org'a, economu dein Dragu, de 36 ani.
27) Simeone Suci, economu dein Adalinu, de 34 ani.

28) Vasiliu Burc'a, economu si ospetariu dein Somesiu-Galdu, de 40 ani. — Toti acesti'a, cumu disi, sclopetati in asia numitulu „Fellegrár“,*) pana pre la inceputulu lui Maiu 1849 in diferite tempuri neindicate in matricule; petrecuti fiendu la locul supliciuului de comunu prin locotenentele de venatori Nicolau Gyarmathy, actuale protonotariu dein comitatulu Cosiognei (Clusiuului), cu vreunu despartimentu dein compani'a sa, si functionandu cá suflateriu la toti, la cati nu oserbai contrariulu, capelanulu romanu gr. c. Alesandru Arpadi.

In matriculele basericei gr. or., duse pre atunci de protopopulu Gregoriu Galu, mortiloru dein acelu restempu nu le este indicatu soiulu mortiei.

(Va urmá.)

Nr. 271—1874.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a ordinaria a comit. asoc. trans., tienuta in 8. Decembre c. n. 1874, sub presidiulu dlui vicepresiedinte Jacobu Bologa, fiendu de facia domnii membrii: Pavelu Dunc'a, E. Macelariu, I. Hannia, Const. Stezariu, I. V. Rusu, si Candrea.

§ 144. Dn. cassariu presentéza conspectulu despre perceptiunile si erogatiunile fundulu asoc., pre tempulu dela siedinti'a ordinaria a comitetulu dein 10. Noembre a. c. pana la siedinti'a presente. Dein amentitulu conspectu resulta, cumu-cá in restempulu numitu s'au incassatu la asociatiune 161 fl. si s'au erogatu, mai alesu pre stipendia si ajutoria, 520 fl. 6 cr. v. a. (Nr. prot. ag. 269, 1874.)

Spre scientia.

Totu dn. cassariu mai presentéza conspectulu despre starea fondulu academiei pre tempulu acestei siedintie. Dein respectivulu conspectu se vede, cumu-cá fundulu academiei are de presentu in proprietatea s'au 12,625 fl. 74 cr. (Nr. prot. ag. 270, 1874.)

Spre scientia.

§ 146. In nexu cu conspectulu cassei de sub § 144, se raportéza in specialu, despre banii incursi la fondulu asociatiunei, pre tempulu dela 10. Nov. a. c. pana la siedinti'a presente si anume:

*) Fortareti'a situata de-asupr'a cetatiei Clusiu, pe care o si domina cá punctu strategic. Red.

a) prin directiunea despartimentulu cercuale alu Clusiuului (X.), s'au tramesu, cá tacse de membrii ord. 153 fl. v. a. (Nr. prot. ag. 266, 1874);

b) au mai incursu de a dreptulu la cass'a asoc. cá tacse de membrii ordinari si prenumeratiuni la Transilvani'a cu totulu 10 fl. (Nr. 263 si 267, 874).

Se iea spre scientia cu aceea, cá nouiloru membrii, se li se espedéze respectivele diplome.

§ 147. In necsu cu conspectulu de sub § 145, se raportéza despre ofertele incurse la fondulu academiei pre tempulu dela 10. Novembre a. c. pana la siedinti'a presente si anume:

a) prin dn. proprietariu in Becleanu, Petru Muresianu Sireganulu, s'au tramisu 12 fl. v. a., dein cari 5 fl. suntu a dou'a rata dein sum'a de 20 fl. apromisa de d-sa, in favórea fondulu academiei; ér' 7 fl. suntu ofertu totu pentru acelu fondu, dela Vasilie Ilisiu, contrasiu in Sirégu. (Nr. prot. ag. 260, 1874.)

Spre scientia.

§ 148. Dn. cassariu Const. Stezariu arata, cumu-cá una actiune partiale dein Staatsprämien-Loose, dto Vien'a 15. Iuliu 1870, seria 1889 Nr. 5 edata dela firma: „Rothschild & Comp.“ sunatoria despre 7 fl. ce a fostu oferita in favórea fondulu academiei de dn. vicariu Alesandru Micu, dupa informatiunea primita dela redactiunea foiei „Mercur“ si a perdutu valórea — precum si-au perdutu valórea loru tóte asemenea actiuni; — deci propune, cá numita actiune se se scóta dein averea fondulu academiei, si se se remitia, pre langa incunoscientiare, oferentelu respectivu, (Nr. prot. ag. 268, 1875).

Propunerea se primesce.

§ 149. Se presentéza protocolulu siedintiei subcomitetulu dein 6/18 Octobre a. c. alu Brasiovului, (I.), dein carele intre alte afaceri curente resulta, cumu-cá respectivulu subcomitetu sub Nr. prot. 4, cere a i-se asemná pentru bugetulu preliminaru dein tacsele incurse dela membrii ajutatori ai despartimentulu sum'a de 57 fl. 50 cr. v. a. (Nr. prot. ag. 244, 1874.)

Lucrarile subcomitetulu se iau spre scientia, si sum'a preliminata de 57 fl. 50 cr. se asemenéza la cass'a asociatiunei.

§ 150. Ministeriulu culteloru si alu instructiunei dein Bucuresci, tramite pe seam'a bibliotecei asociatiunei 3 esemplaria dein cartile intitulate: „Itinerariu in Istria si vocabulariu Istriano-romanu“ publicatiune dein manuscriptele postume ale repausatulu Ioanu Maiorescu. (Nr. 264, 1874.)

Cartile daruite se primescu pre langa expresiunea protocolaria a recunoscientiei, si se predau dn. bibliotecariu, spre a-se inscrie in registrulu bibliotecei asoc.

§ 151. Universitatea natiunei sasesci tramite unu esemplariu gratuitu pre seam'a asociatiunei, dein protocolulu confluxulu dela 20. Novembre 1873 pana la 16. Fauru 1874. (Nr. prot. ag. 262, 1874.)

Se primesce pre langa expresiunea recunoscien-
tiei protocolarie si se transpune dlui bibliotecariu
spre a-se inferi in registrulu cartiloru asoc.

§ 152. Dn. invetiatoriu in Riu-albu, Zach, Popu,
cere a i-se dá cate unu esemplariu dein foi'a asocia-
tiunei pre anii 1868—1875 inclusiv, deobliganduse
a solvi pentru esemplariale acele pretiulu de 5 fl. in
doua rate, una de câte 2 fl. 50 cr. si apoi pre veni-
toriu a-se prenumera la f'ia cu cate 2 fl. cu ince-
putulu fia carui anu. (Nr. 265, 1874).

Se accorda cererea respectivului dn. invetiatoriu
cu aceea observare, cá dein foi'a anului 1868 lipsindu
cu totulu esemplaria disponibili, i se voru tramite
dupa primirea ratei de 2 fl. 50 cr. câte unu esem-
plariu dein foi'a asociatiunei, de pre anii 1869—1874
inclusivu.

§ 153. Directiunea despartimentului cercuale
alu Clusiului (X.), aterne procesulu verbale, luat
in adunarea generale cerc. tienuta la Berchiasiu
in 25. Octobre a. c. dein preuna cu sum'a de 153
fl. cá tacse de membrii. Nr. prot. ag. 266, 1874 a
se conferi si § 146 lit. a).

Dein amentitul procesu verbale, carele se pe-
lege de referentele secret. II., resulta urmat'oriele
lucrari ale numitei adunari cercuali:

a) sub Nr. prot. 2 s'a luat scientia despre acti-
vitatea subcomitetului, dela adunarea cercuale din
urma pana la cea dein 25. Octobre a. c.

b) sub Nr. prot. 3 s'au prezentatu si aprobatu
ratiociniulu cassariulu despartimentului respectiv;

c) sub Nr. prot. 4 s'a desbatutu preliminarulu
pre 1874, si s'au decisu cá dein tacsele restante de
membrii ajutatori ce se voru incassá pre tempulu
dela 1871, 150 fl. se se intrebuintieze pentru pro-
curarea de tabele pre seama scoleloru serace, ér' 50
fl. se se intrebuintieze in fav'orea infientiarei unui
fondu pentru una sc'ola elementaria romana confes-
sionale in Mociu pre campia;

d) sub Nr. prot. 5 s'au alesu una comisiune,
carea se se consulte asup'r'a modului de procedere
in privint'ia infientiandului institutu centrale de cul-
tura, respective o sc'ola elementaria in Mociu.

e) sub Nr. protocolului 6 i-se esprima actuariu-
lui Dr. Aureliu Isaacu, recunoscientia pentru servi-
tiale gratuite, prestate in afacerile scripturistice ale
despartimentului;

f) sub Nr. prot. 7, s'au luat scientia despre
sumele subscribe si solvite in fav'orea fondului asocia-
tiunei.

g) sub Nr. prot. 8 s'a raportatu despre pasii
facuti in caus'a transpunerei fondului convictului dein
tractulu protop. alu Faragaului, administratu de dn.
Greg. Vitézu, si s'au decisu, cá respectivulu dn. ad-
ministratore si manipulante, se se provóce a trans-
pune in primirea subcomitetului despartimentului
resp. banii si documentele relative la cestionatulu
fondu.

h) sub Nr. prot. 9, s'au decisu a se redicá unu

monumentu de pétra in memori'a fundatorelui dr.
Romantiai, in loculu nascerei sale Somosfaleu (So-
mesiani) si spre acelu scopu, s'au alesu una comis-
siune cu insarcinarea de a se adresá cu unu apellu pentru
contribuiri cátra publiculu romanu, si in specie,
cátra acelia, carii s'au impartasitu dein beneficiile
fericitului fundatoriu; in fine,

i) sub Nr. prot. 10, s'au luat dispositiuni pentru
elaborarea unui statutu pentru infientiarea unei reu-
niuni agronomice.

Conclusiune. Lucrarile adunarei cercuali de
sub pos. a, b, d, e, g, h si i, dein care mai alesu
cele de sub pos. d) (Nr. prot. 5), h) (Nr. prot. 9) si
i) (Nr. prot. 10) se referescu, nu numai la promo-
varea culturai poporului, ci totu odata intentionéza
si nobilulu scopu de a inaltia vedi'a si on'orea na-
tionale, se icau spre cea mai placuta scientia, si re-
spective se apróba.

Er' relativu la preliminarulu de sub pos. c) se
se rescrie, cá la proiectarea bugetului se se observe
cu posibil'a acuratetia determinatiunile coprense in
§§ 18 si 27 dein regulamentulu asoc. si bugetulu
astu-feliu statoritu, la tempulu seu se se substerna
incóce spre aprobare.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede
domniloru membrii: Dunca, Hannia, Macelariu.

Sibiui, datulu cá mai susu.

I V. Rusu mp. Iacobu Bologna mp.
secret II. vpresiedinte.

S'a perlesu si verificatu. Sibiuu 10. Dec. 1874.

P. Dunca mp. I. Hannia mp. E. Macellariu mp.

Publicarea baniloru incursi

la fondulu asoc. dela 10. Nov. pâna in 8 Dec. 1874.

I. Prin directiunea despart. cerc. alu Clusiului (X.)
respective prin dn. cassariu alu despartimentului resp. Greg.
Chiff'a s'au tramisu cá tacse de membrii fundatori si ordi-
nari, incurse cu ocasiunea adunarei gen. cercuali, tienute in
25. Octobre a. c. la Berchiasiu, 153 fl. v. a. si anume:

a) Dela dn. proprietariu in Berchiasiu, Anania Trom-
bitasiu, pre langa deobligatiunea de a se face membru fun-
datoriu, solvindu de ocaudata cu 6% proc. 187⁴/₅ 12 fl.

b) dela dn. protop, gr. cath. in Catin'a Ioane Moldovanu,
cá tacs'a de membru ord. pentru totu-de un'a in un'a actiune
dela Albin'a Nr. 2962 cu couponii respectivi 100 fl.

c) dela dn. proprietariu in Budatelecu, Teodoru Dum-
brava, tacs'a de membru ord. pre 187⁰/₁, 187¹/₂, 187²/₂ si
187³/₄ 20 fl.

d) dela dn. parochu si protop. onor. in Szász-Fényes
Nicolau Popu tacs'a de membru ordinarium pre 187²/₃ si
187³/₄ 10 fl.;

e) dela dn. protop. in Clusiu Gabriele Popu tacs'a de
m. ord. pre 187³/₄ au incursu 5 fl.,

f) dela dn. propriet. in Bothaza, Vasiliu Fulea, tacs'a de
m. ord. nou pre 187⁴/₅ si pentru diploma 6 fl.

II. Dn. archivariu scaunale in Cinculu mare, Moise
Branisce, tacs'a de m. ord. pre 187⁴/₅ 5 fl.

Sibiui 8. Decembre 1873.

Dela secret. asoc. trans.

Bibliografia.

A esțtu de sub tipariu:

ISTORIA PATRIEI pentru scólele poporali romane dein Ardealu. Ed. II. Blasiu 1875 de I. M. Moldovanu. 94 pagine 8°, tipariu curatu, chartia buna, cuprensulu cunoscutu. Legata in table tari, se vende numai cu 32 cr., la autoriulu. La 10 ecs. se dau 2 ecs. gratis.

Totu acolo in Blasiu se afla:

ACTE SINODALI ale basericei romane de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu. Tom. I. Blasiu 1869. Pagine 194 cu 1 fl. Tom. II. Blasiu 1872 pag. 124 cu 70 cr.

ACTELE CONFERINTIEI tiente la Alb'a-Iuli'a in 13—14 Aprile 1871 cu 25 cr.

FUNDATIUNEA fericitului Alesandru St. Siu-lutiu. Blasiu 1870 cu 30 cr.

SPICUIRE in istori'a baserecésca a romaniloru, respnsu la Contrr'a-critic'a dlui N. Pope'a. Blasiu 1873. Pagine 82, cu 40 cr.

ARCHIVU pentru filologia si istoria, de T. Cipariu. Anulu I., II., III. si IV. anulu cu câte 3 fl., inse anulu I. nu se dà separatu.

GRAMATEC'A LIMBEI ROMANE. Partea I. de T. Cipariu (premiata de societatea academ.), cu 1 fl. 50 cr.

Dela alte Tipografii ne venira de 1 luna incóce spre anuntiare acestea produse literarie:

ISTORIA NATURALE pentru pruncii scólei poporali, intocmita dupa procedur'a sintetica*) de Cosma Anc'a, invetiatoriu si directoriu la scól'a normale-principale dein Naseudu. Partea I. Zoologi'a. Editiunea a dou'a. Tipografi'a lui S. Filtsch (W. Krafft) in Sibiu 1874 form. 8° pag. 72. Pretiulu de bolta numai 30 cri, éra cu recepere postale 36 cri. De vendiare la auctoru in Nasaudu, la librari'a Iul. Spreer in Sibiu si la a lui Schnell & Comp. in Bistritia.

MESURILE METRICE. Mesurarea si calcularea cu mesurile cele noue metrice, asemenarea loru cu cele vechi, straformarea mesuriloru vechi in noue si a celoru noue in vechi, mesurarea pamentului si corpureloru, compuse in usulu scóleloru, economiloru, industriariloru, comerciantiloru, privatiloru si alu tótororu claseloru poporului, de Stefanu Popu, profesoriu si redact. „Economuliu“. Cu 12 ilustratiuni si 4 tabele. Blasiu, 1875. Editiunea autorului.

La autoriulu acestei carti se mai afla:

METODULU PERTRACTAREI LEGENDARIULUI I. (abecedariului) dupa principiale scriptologiei si instructiunea intuitiva, costa legatu in paretu tari 50 cr.

LEGENDARIU si ESERCITIA DE LIMBA, pentru clasa II. a scol. popor., legatu in paretu tari 36 cr.

ECONOMULU, organu periodicu ilustr., de pre an. 1873, completu numai 2 fl. Dto. cu „Foi'a scolasteca“, 2 fl. 40 cr. Dto. dto. pre 1874, nrii 1—12, 1 fl. 50 cr.

CURSU PUBLICU DE ISTORIA NATURALA, facutu la universitatea din Bucuresci, de Gr. Stefanescu professoru la facultatea de sciintie. Lectiune de deschidere in 27 Octobru. Bucuresci, nou'a typographia a laboratoriloru romani. 1874. form. 8° pag. 21. Pretiu 75 de bani.

De acelasu auctoru. ELEMENTE DE ZOOLOGIA pentru scólele secundarie (gymn.) l. n. 1 68. Consideratiuni asupra instructiunei publice si private in Romani'a*) 2. 50.

CURSU ELEMENTARIU si GRADATII de GRAMATICA ROMANA. Partea etimologica, de I. Manliu, professoru de limb'a latina si romana la gimnasiulu dein Giurgiu. Bucuresci. Tipografi'a Dim. Aug. Laurianu, 1874 8°. Pretiulu 80 bani.

NOUA GRAMATICA ROMANÉSCA pentru scólele ambeloru sexe, urmata de unu cursu complectu de analyse logica. De Raoul de Pontbriant, professoru la Lyceulu Matheiu Bassarab, directoru alu pensionatului francesu. Editiunea a doua Form. 8° pag. 147. Bucuresci, 1874. Librari-editori Socecu & Compania. Pretiulu l. n. 1. bani 50.

CURSU COMPLECTU DE LIMB'A FRANCESA, de acelasu auctoru. Edit. III. Bucuresci. Pretiulu 2 l. 50 b.

Dn. Pontbriant mai are alte 9 opuri publicate, éra unulu sub pressa, adeca:

Dictionariulu etymologicu romano-francesu. — Cursulu de comptabilitate. — De viris illustribus Romae, cu unu dictionariu latino-romanu si note in romanesce. — Invetiatoriulu limbelorú séu metodu practicu spre a invetiá si a vorbí limb'a francesa in 6 luni. — Alfabetu francesu, in paralelu cu sunetele romanesci. — Gramatic'a francesa, care coprinde o sistema noua si simplificata a conjugariloru reduse la unu singuru verbu. — Gramatic'a romanésca, coprinde unu cursu de analise gramaticala si logica. — De viris illustribus Romae, tradusu juxta in romanesce. — Ovidius (metamorphosi), tradusu juxta in romanesce. — Epitome historiae sacrae, tradusu juxta in romanesce. — Chei'a autoriloru latini, cari se traducu in clasele liceelorú si ale gimnasielorú. Acésta publicatiune va coprinde, traduse juxta-linearui: Phedri fabulae. — Cornelius Nepos. — Caesar. — Catilina si Jugurtha. — Horatius (artea poetica). — Cicero (de amicitia si de senectute) — Prosodi'a latina. — Virgiliu.

Dilele acestea vediuramu dela dn. Pontbriant inca si una critica aspra, publicata pe 15 pagine 8° sub titlu: „Medici ex sutoribus séu Celebritatile gramaticale in Rumania.“ Bucuresci 1874. Pretiulu 20 bani. Dn. Pontbriant pune sub cutietulu

*) Adeca methodu syntheticu.

*) De acésta carte ne ocupaseramu si noi in an. tr. Red.

criticei gramaticale profesorilor B. Stănescu (18 edițiuni), Ștef. Neagoe (2 edit.), N. Macarescu (18 edit.) și Ioanu Maximu (11 edit.). Critic'a se întinde peste 39 de cestiuni; ea află câteva mari absurdități în gramaticile românești citate mai în sus. Citiindu origine acea critică, va vedea îndată, că criticul nu a purtat pînă cu degetele bagate în manusi de metase, că înse asupra mai multor cestiuni gramaticale a judecat după rigorea logice, în care francesii sunt asiază de tari. Despre unele cestiuni dn. Pontbriant ne va permite că se'i observăm că: „sub iudice lis est,” și că voru mai trece cîtiva ani pînă ce se voru involf gramaticii. Cathedr'a filologiei comparate, ocupată de dn. Hasdeu, criticele sale și atacurile cu care se arunca asupra societății academice, însoțite de pasionatele invective aruncate de dn. Alex. Odobescu de pe cathedr'a științei arheologice asupra tuturor literatilor și scriitorilor români cîți au esit și mai esu deîn Transilvania și Ungaria, voru accelera soluțiunea unui mare număr de cestiuni gramaticale, sintactice, stilistice; cu tôte acestea disputele nu se voru termina cu una cu două. Cele mai inversinate voru decurge asupra cestiunilor, cumu amu dice, de gustu, în care decide la cei mai mulți audiulu, s'eu usulu, bunu reu, dară înradecinat. Mai în scurtu, s'a introdusu și la noi critic'a, la care participă pînă acumu, școl'a deîn Iasi (Convorbirile), cîtiva membrii ai societății academice, Hasdeu, Pontbriant s. a.

CORRESPONDENTIA SECRETA și Acte inedite ale Capilor revoluțiunii române dela 1848. Adunate și editate de C. D. Aricescu. București, 1874. 8°, pag. 117. Prețulu ?

Diariile cîte au esit în an. 1848 în Romani'a pînă la sugrumarea miscării naționale, coprindu materialu amplu pentru istoria; dară cine le mai are pe acelea, și apoi, cine a mai cutediatu se publice deîn actele și evenimentele, deîn lucrările și încercările partii naționale, cîte au mai urmatu pînă la esirea rusilor și a turcilor deîn țiera? Este fôrte bene, că asemenea acte și documente se publica în carti și fasciclii separati, că materialu istoricu. Trebuie se usioramu istoriografilor sarcin'a loră cea grea.

GÖTHE. Patimele junelui Werther, traducție din limb'a germană de B. V. Vermont, cu o introducere de Grigorie H. Grandea. București, 1875. 8°, pag. 204.

Acestu romanu scrisu de Göthe, a fostu mai multi ani lectură de predilecțiune a germanilor, înse și obiectu alu multor critice, care mai blande, care mai severe; într'aceea elu fû tradusu în multe limbi, era în a. 1842 apparû și românesc*) în traducțiunea

facută de repausatulu Gavr. Munteanu, pe atunci directoru la seminariulu episcopiei Buzeu; traductoriulu înse a remasu anonim, ceea ce se pôte întielege din pozițiunea sa de atunci. Ori-care se interesedia de progresele limbei nôtre, nu'si va pregeta de a pune acestea două traducțiuni în paralela cu atatu mai virtosu, că pre cātu suntemu noi informati, dn. Vermont candu a tradusu pe Werther, nu sciuse de vechi'a traducțiune publicată înainte cu 32 de ani, că-ci exemplariile de atunci au ajunsu a fi fôrte rari. Noi vomu da lectorilor nostrii ocaziune de a compara în câteva pericope ambele acestea traducțiuni.

BISERIC'A ORTHODOXA ROMANA. Jurnalul periodicu eclesiasticu. Appare odată pe luna, în fasciclii de cîte 5 côle, 8° mare. București. Costă numai 12 lei noi (5 fl. 30 cr.) pe 1 anu, plătiti în două semestre la începutulu fiacărui semestru. Redacțiunea stă sub conducerea prea sântiei sale domnului episcopu Ghenadie, fostu Argesianulu, și se află în mănăstirea S. Dimitrie, București. Acestu diariu periodicu eclesiasticu esă în 6000 (șiese mii) de exemplaria, sub protecțiunea sântului sinodu și a guberniului. Primulu fasciclu a esit în Octobru, după care mai urmara două, pe anul tr., și se continuă pe anul acesta.

Noi cităramu cu luare-amente mai multi articlii publicati în cei de antaiu doi fasciclii, și cutediamu a dice, că acesta publicațiune face mare honoru sinodului, episcopului Ghenadie și colaboratorilor sei. Regulamentulu pe alu carui temei se publica acestu diariu constă deîn 18 articlii și este confirmatu de Domnulu țierei. De nu amu fi asiază strimtorati în spațiulu nostru, amu reproduce și noi celu puțin acelu regulamentu și adres'a comitetului redacțiunii „Cătra clerulu și poporulu romanu.” Noue betranilor, carii cunoscemu starea vechea, de înainte cu 30 și 40 de ani, a clerului românesc deîn Romani'a unificată, ne vene se versamu lacrimi de bucuria la vederea acestui progressu, carele se pôte dice fôră picu de exagerațiune, immensu, că-ci în 15—20 de ani se fece pentru cultivarea clerului atata, cātu nu se facuse mai înainte în 100 de ani. Acelu spiritu de tolerantia nobile, și totusi ferbente aparatoriu alu bisericei sale, acea limbă curgătoră și întielăsa, acea căldură evanghelică ce petrunde deîn cele mai multe pagini în mintea și anim'a lectoriului, în fine demnitătea expresiunilor, întru care acestu diariu differe multu de alte organe eclesiastice ale bisericei orthodoxe, au se'i garantiedie viétia îndelungă și totu-odată plină de fructe religiöse-morali. Ce e dreptu, campulu este fôrte largu, secerisiulu fôrte multu; éta înse, că se află și seceratori pentru cātu s'au semnatu, și semenatori, carii ara și cultiva acelea parti ale agrului, care se află încă întielenite și coperite cu buruieni. În totu casulu, pessimistii au se remana rusnati încă și pe terenulu eclesiasticu, era acei

*) În tipografi'a curției, a lui Frid. Walbaum.

